

Kaj je “Evropski učitelj”?

Dokument za razpravo
Evropska mreža o politikah izobraževanja učiteljev (ENTEPE)

ENTEPE / *Michael Schratz*

Kaj je ENTEPE?

Mreža ENTEPE [The *European Network on Teacher Education Policies*] želi spodbujati sodelovanje med državami članicami Evropske unije glede njihove vloge v politikah začetnega izobraževanja in usposabljanja ter strokovnega izpopolnjevanja, da bi pomagala:

- dvigniti kakovost izobraževanja učiteljev, zato da bi se sčasoma dvignila kakovost izobraževanja in usposabljanja v Evropski uniji na načine, ki se odzivajo na izziv vseživljenjskega učenja v družbi, zasnovani na znanju;
- razvijati evropsko razsežnost izobraževanja v izobraževalnih programih za učitelje;
- izboljšati javno podobo učiteljskega poklica in okrepiti vzajemno zaupanje v učiteljske kvalifikacije, ki jih dodeljujejo države članice;
- spodbujati mobilnost učiteljev v Evropski uniji.

Za doseg tega cilja mreža razvija priložnosti za seznanjanje s politikami izobraževanja drugih članic z analizo politik in vprašanj ter z izmenjavo dobrih praks prek različnih dejavnosti. Mreža uporablja odprt referenčni okvir za neformalno izmenjavo znanja na podlagi pisnih in ustnih predstavitev o posebnih izzivih in vprašanjih, povezanih s politikami izobraževanja učiteljev¹. Eden izmed rezultatov takih izmenjav so dokumenti za razpravo, kakršen je “Kaj je evropski učitelj?”, ki so na razpolago širši javnosti.

Uvod v ta dokument za razpravo

Povsod v družbi postaja Evropa čedalje pomembnejša referenčna točka. To morda še posebej velja za učitelje, ki so odgovorni za poučevanje prihodnjih generacij Evropejcev. ENTEPE želi razvijati evropsko razsežnost izobraževanja v izobraževalnih programih za učitelje. Toda čeprav evropski učitelji delajo v evropskem kontekstu, še vedno zelo malo vemo o njihovi “evropskosti” ali z drugimi besedami o tem, kaj pomeni biti učitelj glede pojmovanja evropske strokovnosti.

Ta dokument bo odskočna deska za nadaljnje razprave o prihodnji vlogi učiteljev v Evropi in bo pomagal dvigniti ozaveščenost o novih pričakovanjih v zvezi z evropskimi učitelji, se pravi učitelji, ki delujejo v evropskem kontekstu strokovnosti. Morda bo to pomagalo ustvariti “evropski prostor” v dejavnostih izobraževanja učiteljev, kjer ENTEPE vidi možnosti za strokovni razvoj. Za naslov tega dokumenta smo izbrali vprašanje, ker želimo pokazati, da so naša prizadevanja jasno določena in njihov namen ni ustvariti “standardiziranega učiteljskega modela”. Če v raznolikosti nacionalnih identitet obstaja enotnost, se še vedno postavlja vprašanje, kaj je tisto, kar učitelja naredi “evropskega”?

¹ Več lahko preberete na strani: <http://www.pa-feldkirch.ac.at/entep/>.

Dokument na začetku predstavi splošne kompetence učiteljev, ki so potrebne za soočanje z izzivi 21. stoletja. V drugem delu predstavi ugotovitve študije o prihodnjih zahtevah glede kompetenc učiteljev, ki jo je opravila Delovna skupina A o izobraževanju učiteljev v okviru programa *Izobraževanje in usposabljanje 2010*. Tretji del povzema elemente, ki so jih člani ENTEP zbrali, da bi lažje odgovorili na vprašanje, kaj pomeni "evropski učitelj".

1. Kompetence učiteljev v 21. stoletju (z vidika raziskav)

Podatki, ki so jih nacionalni predstavniki ENTEP predložili za ta dokument, nakazujejo nekaj razlik med tem, kakšen naj bi na splošno bil "dober" učitelj² z veščinami, primernimi za 21. stoletje, in kakšen naj bi bil "evropski učitelj". Na splošno mora evropski učitelj imeti enake temeljne veščine kot vsak dober učitelj. Predvsem mora poglobljeno poznati svoj predmet in obvladati veščine za uspešno poučevanje učencev.³ Od učitelja se pričakuje, da ima naslednje veščine (Perrenoud, 1999):⁴

- za študente organizira priložnosti za učenje;
- upravlja učno napredovanje študentov;
- zna ravnati z raznolikostjo študentov;
- v študentih razvija zavezanost delu in učenju;
- organizira skupinsko delo;
- sodeluje pri razvoju šolskega kurikula in organizacije;
- spodbuja obveznosti staršev in skupnosti do šole;
- pri vsakodnevem delu uporablja nove tehnologije;
- obvladuje strokovne dolžnosti in etične dileme;
- upravlja svoj strokovni razvoj.

Ker so učiteljevo znanje in veščine odvisne od njegovega trajnega učenja in razvoja, bi moral spremljati tekoče raziskave in se zavedati splošnih sprememb v družbi.

2. Spreminjanje vloge učiteljev in izvajalcev usposabljanja (z vidika strokovnjakov EU)

Člani Delovne skupine o izobraževanju učiteljev so glede na Cilje EU 2010 navedli naslednje spremembe v kompetencah, ki se v njihovih državah v zadnjih letih formalno zahtevajo od učiteljev (in izvajalcev usposabljanja). Te spremembe so bile uvedene v odziv na vprašanja, povezana s študenti, učnim okoljem in kontekstualnimi dejavniki, vključno s splošnimi družbenimi trendi in gibanji na trgu dela. Člani so bili tudi zaproseni, naj premislijo o tem, katere nadaljnje spremembe bodo verjetno potrebne v prihodnjih letih kot odziv na ta vprašanja. V kratkem poročilu so bile izpostavljene naslednje točke.⁵

Vpliv družbenih sprememb

² Merila kakovosti, navedena v tem dokumentu, se nanašajo bodisi na ugotovitve raziskave bodisi na sezname izzivov za 21. stoletje (na primer Cilji EU do leta 2010 Delovne skupine A o izobraževanju učiteljev).

³ V tem referatu se izraza učenec in študent uporabljata z enakim pomenom.

⁴ Perrenoud, Ph. (1999). *Dix nouvelles compétences pour enseigner*. Invitation au voyage. Pariz, ESF.

⁵ Glej Kratko poročilo o prvi nalogi Delovne skupine o cilju 1.1: Izboljšanje izobraževanja učiteljev in izvajalcev usposabljanja (WG1.1/02/002).

Spodbujanje novih študijskih rezultatov

- Prispevanje k državljski vzgoji študentov/udeležencev usposabljanja
Na primer:
 - živeti v večkulturni, vključujoči in strpni družbi;
 - živeti v skladu s trajnostnimi življenjskimi slogi glede okoljskih vprašanj;
 - obravnavati vprašanja enakosti med spoloma v družini, službi in družabnem življenju;
 - živeti kot evropski državljan;
 - upravljati svoj poklicni razvoj;
 - itd.
- Spodbujanje razvoja kompetenc študentov/udeležencev usposabljanja za družbo, zasnovano na znanju in vseživljenjskem učenju
Na primer:
 - motivacija za učenje, ki presega obvezno izobraževanje;
 - učenje, kako se učiti/samostojno učenje;
 - obdelava informacij;
 - računalniška pismenost;
 - ustvarjalnost in inovativnost;
 - reševanje problemov;
 - podjetništvo;
 - komunikacija;
 - vizualna kultura;
 - itd.
- Povezovanje razvoja novih kurikularnih kompetenc s šolskimi predmeti

Raznolikost študentov in spremembe v učnem okolju

Preoblikovano delo v razredu

- Obvladovanje družbene, kulturne in etnične raznolikosti študentov
- Organizacija učnih okolij in olajševanje učnih procesov
- Delo v skupinah z učitelji in drugimi strokovnjaki, ki sodelujejo v učnem procesu študentov

Delo "zunaj razreda": v šoli centru za usposabljanje in s socialnimi partnerji

- Priprava šolskega kurikula, organizacijski razvoj in vrednotenje
- Sodelovanje s starši in drugimi socialnimi partnerji

Vključevanje IKT v formalne učne situacije in celotno strokovno prakso

Povečanje ravni strokovnosti pri poučevanju

Učitelji kot strokovnjaki

- Poučevanje kot raziskovanje ali reševanje problemov
- Prezemanje večje odgovornosti za svoj strokovni razvoj z vidika vseživljenjskega učenja

Ta seznam, ki pa nikakor ni popoln, našteva bolj ali manj splošne (nove) kompetence, ki se pričakujejo od (prihodnjih) učiteljev, razen sklicevanja na evropsko državljanstvo. Te

kompetence so torej lahko podlaga za razpravo o splošnih kompetencah prihodnjih evropskih učiteljev.

3. “Evropskost”

Učitelji v Evropski uniji ne le poučujejo prihodnje državljane o njihovi državi članici, temveč jim tudi pomagajo, da bodo postali prihodnje generacije evropskih državljanov. Delujejo znotraj nacionalnega okvira, ki poudarja potrebo po nacionalni identiteti kot podlagi za nadnacionalno zavest v evropski družbi. Za izenačevanje nacionalnih in nadnacionalnih vrednot v izobraževalnih politikah se uporablja izraz “evropska razsežnost”.

Ta dokument podrobneje obravnava vprašanje, kaj “evropskost” pomeni v učiteljskem poklicu. V tem smislu evropsko dimenzijo sestavlja več različnih vidikov, ki so globoko zakoreninjeni v družbeno-političnem in kulturnem kontekstu rastoče evropske skupnosti. Politično gledano ta dokument ne želi ustvariti modela “evropskega nadučitelja”, temveč poudarja evropska vprašanja, ki bodo morda še posebno pomembna v prihodnjih razpravah.

a) *Evropska identiteta*: evropski učitelj ima nekatere vrednote, ki kažejo, da ni zgolj nacionalni učitelj, temveč človek, ki poučuje “dlje” od nacionalnega kurikula. Sebe bi moral videti kot osebo s koreninami v določenimi državi, ki pa kljub temu pripada širši evropski celoti. Ta hkratnost nacionalne identitete in nadnacionalne zavesti zagotavlja dragocen vpogled v vprašanja raznolikosti. Raznolikost znotraj enotnosti je torej ključni vidik razvite evropske identitete, ki je odprta v širši svet.

b) *Evropsko znanje*: evropski učitelj ima določeno znanje o drugih evropskih izobraževalnih sistemih in po možnosti o vprašanih izobraževalne politike na ravni EU. Vrednoti svoj lastni izobraževalni sistem in ga primerja z drugimi evropskimi sistemi. Spremlja evropske in svetovne zadeve. Evropski učitelj pozna evropsko zgodovino (zgodovine) in njen (njihov) vpliv na sodobno evropsko družbo.

c) *Evropska večkulturnost*: evropski učitelj sprejema večkulturno naravo evropske družbe. Ima pozitiven odnos do svoje kulture in je odprt za druge kulture. Ve, kako se samozavestno in negospodovalno vesti v drugih kulturah. Dela z raznolikimi skupinami, raznolikost se mu zdi dragocena in spoštuje različnost. Obvladuje izzive večkulturnih vidikov družbe znanja in si prizadeva za spodbujanje enakih možnosti.

d) *Znanje evropskih jezikov*: evropski učitelj govori več kot enega evropskih jezikov, pri čemer jih različno dobro obvlada. Z drugimi jeziki se sreča pri začetnem in nadaljnjem izobraževanju za učitelje in lahko poučuje predmete v jezikih, ki niso njegov prvi jezik. Nekaj časa preživi v državi, kjer se govori drugačen jezik od njegovega, in se v različnih jezikih sporazumeva s kolegi in ljudmi iz tujine.

e) *Evropska strokovnost*: evropski učitelj ima izobrazbo, ki mu omogoča, da lahko poučuje v kateri koli evropski državi. Ima “evropski” pristop k predmetom, ki jih poučuje, in pri poučevanju povezuje teme iz drugih kurikulov z evropskega vidika. Vsebine kurikulov in metodologije si izmenjuje s kolegi iz drugih evropskih držav. Pozoren je na drugačne tradicije poučevanja in učenja in se iz njih uči. Uporablja primere iz raziskav v drugih državah, da bi bolje razumel in razložil strokovna vprašanja ter jih ustrezno poučeval. Izobraževanje učiteljev si pridobiva novo strokovnost z evropsko perspektivo (na primer učne prakse niso več omejene na nacionalne meje). Mnogi učni predmeti že upoštevajo bogato zgodovino

evropske tradicije, kar je mogoče dobro izkoristiti. Skupni programi in diplome, ki jih ponujajo izobraževalne ustanove v evropskih državah, lahko spodbudijo razvoj evropske strokovnosti, prav tako pa tudi priložnosti, ki jih ponuja sodobna tehnologija.

f) *Evropsko državljanstvo*: evropski učitelj bi se moral vesti kot “evropski državljan”. Moral bi izkazovati solidarnost z državljani drugih evropskih držav in imeti skupne vrednote, kakor so spoštovanje človekovih pravic, demokratičnost in svoboda. S svojim poučevanjem bi moral pomagati soustvarjati samostojne, odgovorne in dejavne državljane Evrope prihodnosti. Na učnem področju bi bilo mogoče razviti vidike šolskih kurikulumov, ki bi jih lahko poimenovali “evropske študije” ali “evropskost” in ki bi bili vključeni v sam kurikulum.

g) *Evropska merila kakovosti*: če obstaja evropski učitelj, mora obstajati način za primerjavo formalnih značilnosti izobraževalnih sistemov, v katerih evropski učitelji delujejo. Predlogi pokrivajo vse od formalne ocene sistemov do neformalnih izmenjav in medkulturnih obiskov. Bolonjski proces je pomemben korak k akademski primerljivosti in doseganju splošnega ogrodja kvalifikacij po vsej Evropi. Večja primerljivost med evropskimi kvalifikacijami in preglednost diplom je bistveni element bolonjskega/kopenhagenskega procesa, ki bo hkrati odpravila ovire za mobilnost učiteljev.

4. Mobilnost kot cilj

Evropski učitelj prednosti Evropske unije doživlja tudi prek lažje mobilnosti. Ta mobilnost vključuje študij v tujini in učenje jezikov ter seznanjanje s kulturami drugih držav v EU. Lahko poišče zaposlitev v drugih državah in izkoristi programe izmenjave, ki jih ponuja Evropska unija. To prispeva v ustvarjanju Evrope različnih jezikov in kultur ter krepi kulturno raznolikost kot vizijo skupnega življenja v prihodnosti.

Evropski učitelj spodbuja mobilnost med svojimi študenti in jim omogoča fizične in virtualne stike z vrstniki v drugih evropskih državah. Programi izmenjav EU med razredi ali šolami so namenjeni krepitvi procesa vzajemnega učenja in rasti na poti k novemu razumevanju evropskega državljanstva. Vse to tlakuje pot za vseevropsko zaposlovanje in končno tudi za mobilnost delovnih mest.

V evropskem razredu so sodobne informacijske in komunikacijske tehnologije več kot samo tehnična sredstva za igro in iskanje podatkov. V resnici so učinkovita orodja za komunikacijo prek jezikovnih in kulturnih meja in poživljajoč dodatek k suhoparnim in predvidljivim rutinam v razredu, ki so rezultat enokulturnih pristopov. Virtualna mobilnost pri iskanju in razširjanju informacij je bistven pogoj za fizično mobilnost in je tudi zelo učinkovita pri nadnacionalni komunikaciji.

5. Kompetence študentov

Čeprav so kompetence študentov vključene v izčrpen seznam kompetenc učiteljev v 2. točki, bomo o nekaterih njihovih vidikih spregovorili tudi tukaj, ker so bile izrecno omenjene v poročilih nacionalnih predstavnikov. Ta poročila kažejo, da evropski učitelji na splošno dajejo prednost slogom poučevanja, ki so usmerjeni v kompetence, ker menijo, da z njimi lažje dosegajo svoje cilje in smotre. Kljub temu bi študenti morali imeti priložnost, da se seznanijo z različnimi slogi poučevanja in učnimi tradicijami.

Raznolikost in večkulturnost v šolah lahko otrokom pomaga, da se bodo počutili doma v razvijajoči se evropski kompleksnosti in pluralizmu. Del učiteljeve vloge je pripraviti učence na življenje in delo v skupnosti. Učenje o večkulturnih vrednotah pomeni pridobivanje široke splošne in umetnostne kulture, učenje tujih jezikov in razvijanje znanja o evropskih in svetovnih zadevah. Evropski učitelj spodbuja učence, naj si širijo splošno kulturno znanje, hkrati pa razvijajo kritične poglede, s čimer jim omogoči, da postanejo samostojni, odgovorni in dejavni državljani.

Ta kultura je osnova za pridobivanje veščin, ki bodo učencem pomagale, da bodo potovali, živeli in delali v različnih evropskih kulturah. Evropski učitelj mora poznati različne kulture in mora biti sposoben analizirati kompleksna medkulturna vprašanja, če želi spodbujati medkulturne učne procese.

6. Predlogi za oblikovanje politik in njihovo izvajanje

Dokument za razpravo v ENTEP je koristen le, če prispeva uporabne podatke za politično razpravo. Ta dokument je torej izhodiščna točka za nadaljnjo razpravo o prihodnjih vlogah učiteljev v Evropi in bo na različnih ravneh prispeval k vprašanju politike, ki usmerja evropski razvoj strokovnosti v učiteljskem poklicu. Na različnih ravneh tega razvoja so pomembna naslednja področja:

a) Evropska raven

- Evropsko ogrodje kvalifikacij
- Skupna evropska načela
- Priporočila državam članicam glede izobraževanja učiteljev
- Evropski programi (SOCRATES)

b) Nacionalna raven

- Vsebina izobraževalnih programov za učitelje
- Opredelitev kompetenc in kako se vrednotijo
- Vrednotenje začetnega/stalnega postopnega razvoja (kaj se vrednoti?)
- Akreditacija študijskih programov v drugih evropskih državah
- Kako dvostransko uporabljati evropske programe

c) Institucionalna raven

- Institucionalne smernice o evropskem/mednarodnem sodelovanju
- Kako zagotoviti "lastništvo" projektov na institucionalni ravni
- Kako spodbujati programe mobilnosti in zagotavljati kredite/priznavanje
- Skupni programi, magistrski/doktorski
- Vsebina programov